

Chybińska, Alicja

Konferencja kognitywistyczna "Pojęcia. Od konceptualizacji do reprezentacji", 9-10 X 2010, Kraków

Etnolingwistyka 23, 281-284

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

nej wspólnocie wartości, pytania o pamięć zbiorową i zbiorową tożsamość, o stosunek do kulturowego i historycznego dziedzictwa przeszłości, do drugiego człowieka i innych wspólnot ludzkich. Pewnie dlatego, że etnolingwistyka szuka odpowiedzi na tak podstawowe pytania, nurtujące zarówno całe wspólnoty narodowe, jak i każdego myślącego człowieka, stała się ona dyscypliną nie tylko ważną, ale i atrakcyjną, przyciągającą rzesze młodych adeptów. Myślę, że życiowym osiągnięciem Profesora są nie tylko te setki prac, które napisał i którymi co roku niezmiennie nas obdarza, ale i ta wspaiała, wielobarwna międzynarodowa brać etnolingwistów, wielka rodzina badaczy, która, jak to rodzina, stale się powiększa, nie czekając na becikowe, na dotacje, na profity. Rodzina perspektywiczna, rodzina z wielką przyśrością.

Najmłodszym i szczególnym dzieckiem w tej rodzinie jest Konwersatorium EUROJOS, powite szybko i bez bólu przy akuszerskiej pomocy Instytutu Slawistyki PAN w Warszawie, przywitane z radością i zainteresowaniem, już nie raczkujące, lecz stawiające pierwsze samodzielne kroki. Jako opolaninowi jest mi niezmiernie miło, że jeden z tych pierwszych kro-

ków Konwersatorium postawiło na Opolszczyźnie, gdzie w roku 2009 odbyło się pierwsze z metodologicznych spotkań EUROJOS-u poświęcone metodom wydobywania informacji etnolingwistycznie relewantnych z różnego typu słowników. Zdaliśmy sobie w Kamieniu Śląskim sprawę z faktu, że to spotkanie odbywa się w roku 70-lecia Profesora Bartmińskiego, i jednogłośnie postanowiliśmy tom materiałów tego seminarium – książkę *Etnolingwistyka a leksykografia* – poświęcić naszemu znakomitemu inspiratorowi. Z radością mogę dziś tę książkę Jubilatowi wręczyć.

70-lecie urodzin, 50-lecie pracy naukowej i 30-lecie etnolingwistyki; jakkolwiek liczyć, daje to równe 150 lat. Skromnie czcimy tak wielki jubileusz, ale serdecznie. Czujemy dzięsięciolecia tej pracy, bez której nie ma kołaczy – a wszyscyśmy z Twojego, drogi Jerzy, kołacza łamali po pożywnym kawałku. Przyjmij tę księgę od wszystkich, którzy za Tobą od 50 lat idą – czasem w sporach, nawet w ostrej polemice, zawsze jednak z szacunkiem i wdzięcznością za to, że dzieło, które stworzyłeś, pomaga nam jaśniej odpowiadać na pytania pierwsze: Skąd przychodzimy? Gdzie jesteśmy? Dokąd zmierzamy?

Alicja Chybińska

KONFERENCJA KOGNITYWISTYCZNA
„POJĘCIA. OD KONCEPTUALIZACJI DO
REPREZENTACJI”, 9–10 IX 2010, KRAKÓW

Kraków pogłębia swój związek z kognitywistyką, o czym świadczy kolejne już spotkanie dotyczące tej młodej, ale prężnie rozwijającej się nauki. Po cyklu „krakowskich konferencji kognitywistycznych”, organizowanych od

kilku lat przez studentów i pracowników naukowych Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ) w Krakowie¹, 9 i 10 września 2010 r. odbyła się konferencja kognitywistyczna zatytułowana „Pojęcia. Od konceptualizacji do reprezentacji”². Różniła się ona od wcześniejszych liczbą uczestników oraz wysokim poziomem merytorycznym prezentowanych referatów³; ponadto wiązała się z otwarciem na UJ nowego kierunku – kognitywistyki.⁴

¹ Dotychczas odbyły się cztery konferencje: w roku 2007 („W stronę sztucznej inteligencji”), 2008 („W poszukiwaniu straconego paradygmatu...”), 2009 („Język odnaleziony...”) i 2010 („W cieniu zakwitających anomalii”). Strona: www.kognitywistyka.eu/ [dostęp 26.10.2010].

² Strona konferencji: www.kognitywistyka.edu.pl/ [dostęp 26.10.2010].

³ Abstrakty wystąpień są dostępne na: www.kognitywistyka.edu.pl/konferencja/files/ksiazka_abstraktow.pdf [dostęp 29.10.2010].

⁴ Zakład Filozofii Logicznej i Kognitywistyki, Instytut Filozofii UJ.

Ze względu na interdyscyplinarność nauki, jaką jest kognitywistyka, w konferencji uczestniczyli przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych, a obrady podzielono na sesje tematyczne: filozoficzną, psychologiczno-neurobiologiczną, lingwistyczną i sztucznej inteligencji. Największą popularnością cieszyły się zagadnienia kognitywistyczne o podłożu filozoficznym, dlatego zorganizowano aż trzy sesje filozoficzne. Umożliwiono również prezentację wybranych zagadnień w tzw. sesji posterojowej.

Konferencję otworzył przewodniczący komitetu organizacyjnego Józef Bremer, który zapoznał słuchaczy z tematem kognitywistyki na gruncie polskim⁵ oraz szerzej opowiedział o nowo powstałym kierunku kognitywistycznym na UJ.

Wykład inauguracyjny pt. *Jak reprezentowane są pojęcia w mózgu i co z tego wynika?* przedstawił Włodzisław Duch (UMK). Wystąpienie Ducha z racji jego nieobecności zorganizowano w formie telekonferencji; technika dopisała i transmisja przebiegała bez zakłóceń.

Pierwsza sesja filozoficzna rozpoczęła się referatem Andrzeja Klawitera (UAM) pt. *Percept a pojęcie*, w którym prelegent przedstawił trzy perspektywy ujmowania pojęć: a) substancjalną, b) funkcjonalną i c) użytecznościową oraz zagadnienie perceptów, senseptów i pojęć. Klawiter poruszył także problem modalności pojęć. Tematykę dotyczącą percepcji zaprezentował Maciej Witek (Uniwersytet Szczeciński) w odczycie *Spór o informacyjną enkapsulację wczesnego widzenia a kwestia autonomii systemu podstawowych kategorii percepcyjnych* oraz Józef Bremer (UJ) w referacie *Wrażenia zmysłowe a pojęcia*. Wilfrida Sel-

*larsa*⁶ *koncepcja spostrzegania*. Sebastian Kołodziejczyk (UJ) zapoznał słuchaczy z zagadnieniem *Reprezentacji nieskonceptualizowanych a reprezentacji niekonceptualizowalnych*. Żywą dyskusję wzbudziło wystąpienie Błażeja Skrzypulca (UJ), który w referacie *Minimalne pojęcie przedmiotu percepcji wzrokowej* przedstawił koncepcję wiążkowej teorii przedmiotów. Kontrowersyjne okazało się przede wszystkim zastosowanie takiego rozwiązania jako metody analizy.

O ile w pierwszej sesji filozoficznej dużo uwagi poświęcono konceptualizacji pojęć, o tyle w drugiej sesji temat wystąpień skierowano na ich reprezentację. Jako pierwsza w drugiej sesji filozoficznej wystąpiła Joanna Odrowąż-Sypniewska (UW), prezentując referat *Pojęcia Sokratejsko-Eutyfrońskie: złoty środek czy ślepa uliczka?*; badaczka zaprezentowała problem tzw. pojęć nieostrych. Marek Hetmański (UMCS) przedstawił problematykę informacyjnej zawartości pojęć umysłowych, czyli semiotycznej i epistemologicznej roli pojęć. Kolejny „pomost zagadnieniowy” – tym razem między kognitywistyką a prawem – przerzucił Łukasz Łazarz (UJ) w wystąpieniu *Kognitywna teoria normy. Schematy i pojęcia normatywne*. W tej sesji wygłoszony został także żywo dyskutowany referat *Pojęcie fałszywego przekonania (O relacji między zdolnościami kognitywnymi a językiem)* Arkadiusza Guta (KUL).

Równie interesujące referaty zaprezentowano w trzeciej sesji filozoficznej. Zainaugurowali ją Mariusz Urbański i Paweł Łupkowski (obaj UAM) wystąpieniem *Konstruowanie pojęć w teoriach formalnych: przypadek abdukcji*. Prezentując problem abdukcji, odwoływali się

⁵ Prężnie działają ośrodki przy Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu (UAM): Instytut Psychologii, Zakład Logiki i Kognitywistyki (m.in. Joanna Szwabe, Andrzej Klawiter, Mariusz Urbański, Andrzej Wiśniewski) oraz przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika (UMK) w Toruniu: Instytut Filozofii (m.in. Augustyn Bańka, Włodzisław Duch, Tomasz Komendziński, Jacek Malinowski, Waldemar Skrzypczak, Urszula Żegleń).

⁶ Wilfrid Stalker Sellars (1912–1989), amerykański filozof, zajmował się m.in. zagadnieniami metafizyki, filozofii umysłu, filozofii języka; autor m.in. *Science, Perception and Reality*, Ridgeview Publishing Company, Atascadero, California 1991 (II wyd.); polskie tłumaczenie jednego z artykułów: *Empiryzm a filozofia umysłu (Empiricism and the Philosophy of Mind)*, [w:] *Empiryzm współczesny*, red. B. Stanosz, Warszawa 1991. Por. www.plato.stanford.edu/entries/sellars [5.11.2010].

m.in. do teorii inferencyjnej Charlesa Peirce'a⁷, co wywołało ożywioną dyskusję. Peirce w kontekście kognitywistycznym pojawił się także w referacie Andrzeja J. Nowaka i Adrianny Smurzyńskiej (UJ) *Quo vadis quale? Problem qualiów rekonstruowany w Peirce'owskiej perspektywie*. Prelegenci zaprezentowali ciekawe ujęcie qualiów⁸, najpierw przedstawiając historyczny rys zagadnienia, a później jego semiotyczną interpretację. Witold Płotka (UG) w referacie *Reprezentacyjna teoria umysłu a perspektywa fenomenologiczna* porównał na gruncie kognitywistyki koncepcje Jerry'ego Fodora⁹ i Edmunda Husserla, zaś Bartosz J. Kaczkowski (UJ) omówił problem zawartości operacyjnej pojęć, czyli ich treści. Trzecią sesję filozoficzną zakończył referat Konrada Wernera (UJ) pt. *Pojęcia – sposoby ujęcia czy sposoby dania przedmiotów?*.

Kolejną sesję, psychologiczno-neurobiologiczną, otworzył Piotr Francuz (KUL) referatem *Eyetracking jako metoda dostępu do wyobraźniowych składników pojęć*. Interesujący okazał się pomysł połączenia wyobraźni z percepcją, między którymi, jak dowodził Francuz, istnieje „silny związek neurofizjologiczny”. Koncepcja wykorzystania zapisu ruchu gałek ocznych (ang. *eyetracking*) do analizy procesu wyobrażenia jest aktualnie rozwijana w Katedrze Psychologii Ewolucyjnej KUL. Związek pomiędzy innymi zagadnieniami – procesem twórczym a tworzeniem pojęć – przedstawił Edward Nęcka (UJ)

w odczycie *Twórczość jako zmiana pojęciowa*. Dyskutowany był problem tego, czy pojęcia są reprezentacją świata danego w doświadczeniu, czy też tworzą świat nowy. Podobne zagadnienie – czym są pojęcia: odwzorowaniem czy rozumieniem rzeczywistości? – rozważane było w referacie Macieja Hamana (UW) (*Rola rozumienia przyczynowości we wczesnym rozwoju pojęciowym i tworzeniu wczesnych rozróżnień ontologicznych*). Problem przyczynowości został omówiony porównawczo na przykładzie dorosłych i dzieci. Piotr Przybysz (UAM) przedstawił zagadnienie z pogranicza estetyki i kognitywistyki w referacie *Status pojęcia piękna w badaniach neuroestetycznych*. Sesję psychologiczno-neurobiologiczną zakończyło wystąpienie Filipa Gęsiarza (UJ) pt. *Neurobiologia pojęć konkretnych i abstrakcyjnych*.

Wieczorem pierwszego dnia konferencji odbyła się sesja posterowa (plakatowa), podczas której młodzi naukowcy prezentowali następujące zagadnienia: *Forma reprezentacji wiedzy niejawniej* (Anna Anzulewicz, UJ), *Rola języka w tworzeniu reprezentacji umysłowych w procesie rozumowania* (Michał Białek, Akademia Leona Koźmińskiego), *Przestrzenna organizacja reprezentacji rozmiaru obiektów – efekt SNARC dla rozmiaru* (Krzysztof Cipora, UJ), *Teoria podwójnego kodowania jako neurobiologicznie prawdopodobny model reprezentowania pojęć konkretnych i abstrakcyjnych* (Filip Gęsiarz, UJ), *O kierunku i elastyczności nie-*

⁷ Charles Sanders Peirce (1839–1914), amerykański filozof, twórca amerykańskiego pragmatyzmu, semiotyk; znana praca: *Wybór pism semiotycznych*, wybór Hanna Buczyńska-Garewicz, tłum. Ryszard Mirek, Andrzej J. Nowak, Warszawa 1997; zob. także np. Hanna Buczyńska-Garewicz, *Semiotyka Peirce'a*, Warszawa 1994. Por. www.plato.stanford.edu/entries/peirce [5.11.2010].

⁸ Qualia (l.poj. quale) są kontrowersyjnym zagadnieniem; szczególnie problem sprawia określenie ich istoty oraz tłumaczenie słowa *qualia* na język polski, na co zwraca uwagę Robert Boroch w artykule *Przeciw Memetyce* (w druku), rozważając różnice między qualiami a memami. Większość badaczy przyjmuje, iż qualia są subiektywnymi jakościami doświadczenia zmysłowego, czyli wrażeniami, które się odczuwa, gdy się czegoś doświadcza; jako przykład podaje się np. odczucie bólu czy wrażenie zapachu kawy; por. np. Simon Blackburn, *Oksfordzki słownik filozoficzny*, red. naukowy J. Woleński, Warszawa 2004, s. 333. Boroch z kolei zastanawia się, czy qualia są jednostkami, czy też istotowymi właściwościami bytu, co jest kluczowe dla określenia ich statusu ontologicznego.

⁹ Jerry Fodor, ur. 1935, amerykański filozof i kognitywista, autor m.in. *The Modularity of Mind. An Essay on Faculty Psychology*, Cambridge, London 1983; *A Theory of Content and Other Essays*, Cambridge, London 1990; por. www.iep.utm.edu/fodor/ [5.11.2010].

werbalnej osi liczbowej: badanie nad efektem SNARC (Katarzyna Patro, UW), *Kwantyfikator – pojęcie drugiego rzędu czy termin oznaczający wybór?* (Jan Szot, UG) oraz *Metoda dyskusji – nowe narzędzie w filozofii eksperymentalnej* (Tomasz Wysocki i Katarzyna Szuber, oboje: Uniwersytet Wrocławski).

Drugiego dnia konferencji podczas sesji lingwistycznej przedstawiono referaty dotyczące „praktycznych” zagadnień, w tym m.in. relacji język a tekst. Wiesław Lubaszewski (AGH, UJ) pokazał metodę przekładu języka naturalnego na język maszyn w wystąpieniu *Symbol językowy w słowniku komputerowym*. Julian Szymański i Karol Draszawka (obaj: Politechnika Gdańska) skupili się z kolei na *Reprezentacji tekstu na potrzeby maszynowego przetwarzania informacji*.

Ostatnią sesją konferencji „Pojęcia...” była sesja sztucznej inteligencji. Mariusz Flasiński (UJ) przedstawił referat *Wykorzystanie uogólnionych gramatyk formalnych Chomsky’ego do konstrukcji efektywnych metod analizy modeli reprezentacji wiedzy opartych na teorii zależności pojęciowej Schanka*, Jakub Barbasz (UJ, IKiFP PAN) i Michał Wierchoń (UJ): *Konekcyjny model reprezentacji wiedzy ukrytej*, Aleksander Pohl (AGH) *Zagadnienie ekstrakcji informacji w kontekście sformalizowanych systemów ontologicznych* i Tomasz Smoleń (UJ) *Uogólnienie Bayesowskiej¹⁰ teorii oceny podobieństwa i kategoryzacji*. Oryginalną, nieco futurystyczną wizję samodzielnie myślących maszyn zaprezentował Ryszard Tadeusiewicz (AGH) w wykładzie plenarnym *Awangarda sztucznej inteligencji – maszyny, które potrafią same tworzyć nowe pojęcia*.

Oprócz referatów prezentowanych w sesjach tematycznych, odbyły się także trzy wykłady plenarne oraz dyskusja moderowana. Wykład wygłosił pierwszego dnia Robert Piłat

(IFiS PAN), który przedstawił koncepcję pojęć rozumianych jako pojęcia abstrakcyjne (tytuł referatu: *Pojęcia jako przedmioty abstrakcyjne*). Z kolei drugiego dnia uczestnicy konferencji wysłuchali wykładów plenarnych wspomnianego wyżej Tadeusiewicza oraz Aleksandra Szwedka (UAM) pt. *Na wzór i podobieństwo. Pierwotna podstawa doświadczeniowa w metaforyzacji*. Prezentowana koncepcja istoty metafory i jej związków z abstrakcyjnym myśleniem, domen źródłowych i nowej typologii metafor wywołała burzliwą dyskusję zgromadzonych.

Na zakończenie konferencji odbyła się dyskusja pt. *Pojęcia oknem do umysłu* moderowana przez Edwarda Nęckę. Dzięki otwartej formule słuchacze mogli zadawać pytania gościom zaproszonym do udziału w dyskusji: Piotrowi Francuzowi, Maciejowi Hamanowi, Andrzejowi Klawiterowi i Robertowi Piłatowi – z czego chętnie korzystano.

Przewidziano także nagrodę dla studenta/doktoranta, który zaprezentował najlepszy poster lub referat. Nagrodę – 250 dol. i bezpłatne członkostwo w Cognitive Science Society¹¹, które patronowało konferencji – otrzymała Anna Anzulewicz za prezentację *Forma reprezentacji wiedzy niejawnej*.

Konferencję „Pojęcia. Od konceptualizacji do reprezentacji” należy niewątpliwie zaliczyć do udanych. W ciągu dwóch dni zaprezentowano ponad trzydzieści referatów oraz doniesień naukowych zagadnień w formie posterów. Obrady miały wysoki poziom merytoryczny, prelegentom zaś udało się także wzbudzić zainteresowanie słuchaczy, o czym świadczyły żywe dyskusje po każdym wystąpieniu. Sukces wrześniowej konferencji, a także rosnąca w siłę pozycja Krakowa jako kolejnego ośrodka polskiej kognitywistyki są pozytywną prognozą na przyszłość tej nauki.

¹⁰ Thomas Bayes (1702–1761), angielski matematyk, autor *An Essay Toward Solving a Problem in the Doctrine of Chances*, *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, nr 53, 1763, s. 370–418; por. www.plato.stanford.edu/entries/bayes-theorem.

¹¹ www.cognitivesciencesociety.org/about_overview.html [dostęp: 29.10.2010].